

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ІНТУЇЦІЇ ЯК ОДНІЄЇ З ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

RESEARCH OF THE CONCEPT OF INTUITION AS ONE OF THE PROFESSIONALLY SIGNIFICANT QUALITIES OF FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL UNDERSTANDING

Актуальність проблеми дослідження інтуїції як однієї з важливих професійно значущих якостей майбутніх соціальних працівників зумовлюється тим, що, як показує наявна практика, інтуїтивні можливості допомагають спеціалістам підвищувати ефективність своєї професійної діяльності. Головна увага зосереджується на визначенні сутності та структури феномена інтуїції в професійній діяльності. У статті висвітлено комплекс вправ, проведених зі студентами на визначення їхніх інтуїтивних здібностей та їхні результати.

З'ясовано, що саме інтуїція є ключовим, невіддільним компонентом, складником творчого наукового процесу, будь-якої успішної професійної діяльності та одним із найважливіших засобів формування нових ідей. Інтуїції відводиться особлива роль у структурі творчого процесу і в діяльності педагогів і соціальних працівників, даючи змогу безпосередньо знайти правильне рішення швидко та несвідомо. Інтуїція вважається одним із системотворчих компонентів педагогічної культури та визначається як миттєвий і безпомилковий вибір методу, прийому, слова, інтонації.

Педагогічна діяльність не може мислитися без чуття, передбачення, інтуїції, імпровізації. Особливо часто інтуїція застосовується під час розв'язання комунікативних завдань, вона може бути виражена в невербальних формах та інших способах впливу на особистість студента. До критеріїв правильності педагогічних рішень належать: відповідність дій основній педагогічній меті, вимогам педагогічної науки, безпосередні результати дій, оригінальність.

Спеціалісти вважають, що ті, хто довіряє своїй інтуїції, працюють більш успішно. Для інтуїції характерна швидкість (іноді ментальність) формулювання гіпотез. Саме тому, проблема розкриття творчих можливостей особистості, розвитку її інтуїтивних здібностей, самонастроювання та самовдосконалення особистості з метою успішно виконувати професійну діяльність є основною метою статті.

Ключові слова: інтуїція, педагогічна інтуїція, професійно значущі якості.

The urgency of the problem of studying intuition as one of the important professionally significant qualities of future social workers is due to the fact that, as current practice shows, intuitive opportunities help professionals to increase the efficiency of their professional activities. The main focus is on defining the essence and structure of the phenomenon of intuition in professional activities. The article covers a set of exercises conducted with students to determine their intuitive abilities and their results.

It has been found that intuition is a key, integral component, a component of the creative scientific process, any successful professional activity and one of the most important means of forming new ideas. Intuition plays a special role in the structure of the creative process and in the activities of teachers and social workers, allowing you to directly find the right solution quickly and unconsciously. Intuition is considered one of the system-creating components of pedagogical culture, and is defined as an instantaneous and infallible choice of method, technique, word, intonation.

Pedagogical activity cannot be thought without feeling, foresight, intuition, improvisation. Intuition is especially often used in solving communicative tasks, it can be expressed in nonverbal forms and other ways to influence the student's personality. The criteria for the correctness of pedagogical decisions include: compliance of actions with the main pedagogical goal, the requirements of pedagogical science, direct results of actions, originality.

Experts believe that those who trust their intuition work more successfully. Intuition is characterized by the speed (sometimes instantaneity) of formulating hypotheses. That is why the problem of revealing the creative potential of the individual, the development of his intuitive abilities, self-adjustment and self-improvement of the individual in order to successfully perform professional activities is the main purpose of the article.

Key words: intuition, pedagogical intuition, professionally significant qualities.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/35.33>

Євтушина М.П.,
аспірант кафедри педагогіки
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського

Богданова І.М.,
докт. пед. наук,
професор кафедри педагогічних
технологій початкової освіти
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Враховуючи сучасний стан розвитку цивілізації, що характеризується соціально-економічними і політичними перетвореннями, прискореним розвитком технологій, модернізацією процесів у різних сферах життя та докорінними змінами у структурі ринку праці, зникають одні професії та з'являються інші. З огляду на це змінюються й вимоги до фахової підготовки працівників, зокрема працівників соціальної сфери. Адже саме розвитку соціальної сфери нині надається велике значення, це пов'язано з тим, що в час стрімких

змін у суспільстві та житті кожної людини загалом, клієнтам соціальних працівників потрібна кваліфікована підтримка, а щоб надавати необхідну підтримку, сам фахівець повинен мати відповідну професійну підготовку, яка передбачає як набір необхідних знань, так і сформовані професійні та особистісні якості.

Тож означеному фахівцю для успішної діяльності необхідно вміти використовувати особистісні резерви, тобто приховані внутрішні потенціали, які забезпечуватимуть здатність до мобілізації зусиль, спрямованих на професійний та особис-

тісний розвиток. Саме інтуїцію ми відносимо до однієї з важливих професійно значущих якостей майбутніх соціальних працівників і вважаємо, що достатній розвиток такого важливого особистісного резерву має великий потенціал у формуванні справжніх професіоналів своєї справи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз соціально-педагогічних досліджень показав, що проблему розвитку особистісних і професійно значущих якостей майбутніх фахівців соціальної сфери розглядали у своїх наукових працях такі українські дослідники, як А. Капська, С. Архирова, І. Богданова, В. Васильєв, Л. Міщик, В. Поліщук, І. Трубавіна.

Також проблему особистісного розвитку та підготовки працівників соціальної сфери висвітлено в роботах зарубіжних науковців: Б. Андерсон, Б. Маєр, Г. Медведева, Є. Холостова, С. Шардлоу.

Окремі дослідження педагогічної інтуїції можна натрапити в наукових роботах таких учених: І. Богданова, Р. Грановська, С. Гільванова, М. Літвінова,

Водночас аналіз наукових праць дає підстави для висновку, що дослідження інтуїції та педагогічної інтуїції були детально вивчені та не розглядалися в контексті професійно значущих якостей майбутніх соціальних працівників. А враховуючи неповноту та приблизність інформації, яку отримує соціальний робітник, різноманіття можливих варіантів, обмеженість часу для пошуку рішень, зрозуміло, що інтуїтивне передбачення є однією з головних професійно-особистісних якостей, які повинні формуватись у процесі фахової підготовки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Інтуїції відводиться особлива роль у структурі творчого процесу та діяльності соціальних працівників, адже вона дає змогу знайти правильне рішення швидко, іноді навіть не усвідомлено. Ми вважаємо, що ті спеціалісти, які довіряють своїй інтуїції, мають можливість працювати більш успішно, адже для інтуїції характерна швидкість формування гіпотез і ухвалення рішень. Головна роль в ухваленні правильних інтуїтивних рішень належить насамперед професійному досвіду, далі йдуть зорова образність, загальнокультурний досвід, уява, імпрровізація, емоційність, багатство асоціацій, пам'ять. Звідси випливає, що саме ці якості треба розвивати для підвищення рівня педагогічної інтуїції в майбутніх соціальних працівників.

Метою статті є дослідження інтуїції як однієї з професійно значущих якостей майбутніх соціальних працівників для забезпечення поліпшення освітнього процесу, спрямованого не тільки на оволодіння теоретичними знаннями та практичними навиками, а також на розвиток внутрішнього потенціалу майбутніх спеціалістів.

Виклад основного матеріалу. Результати теоретичного дослідження проблеми розвитку інтуїції показали, що це поняття не є однозначно

визначеним. За З. Фройдом, інтуїція – прихований, неусвідомлюваний першопринцип творчості, за Р. Грановською – це прорив підсвідомості у свідомість або отримання результату шляхом, за якого проміжні етапи не усвідомлюються, за А. Ухтомським – логіка й аргументація тільки здоганяють інтуїцію, хочуть відтворити, перевірити, визначити її смисл [2, с. 15].

Доцільно буде розглянути підхід до вивчення інтуїції видатного голландського філософа Б. Спінози. Він розглядав інтуїцію як вищого роду пізнання та не зводив її до вроджених якостей індивіда. Інтуїція в такому разі являє собою вищий прояв раціональних здібностей людини, ґрунтується на свободі сприйняття, до того ж «річ сприймається цілісно через її сутність».

Інтуїція в Б. Спінози – це своєрідний прискорений умовивід, виражений в особливій формі, що відбиває необхідну нам інформацію про сам предмет дослідження [3, с. 234].

В «Українському академічному тлумачному словнику» можна знайти таке визначення: «Інтуїція – це здатність людини в деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину, передбачати, вгадувати що-небудь, спираючись на попередній досвід, знання та інше: чуття, проникливість, здогад» [1, с. 41].

Цікавим є також визначення поняття «інсайт», який у деякому роді є синонімом інтуїції та вважається одним з її видів. За визначенням М. Лібермана [4, с. 273], інсайт – це процес, за допомогою якого людина раптово усвідомлює логічні зв'язки між проблемою і відповіддю. Сучасний процес навчання не може відбуватися без інсайтів з боку як викладачів, так і студентів, адже необхідним для студентів є не тільки отримати теоретичні знання, а й розуміти, як їх можна використати в професійній діяльності й особистісному розвитку та самовдосконаленні, а для викладачів не тільки передати свій досвід, а й розуміти всі почуття, страхи студентів стосовно майбутньої роботи та як їх можна використати.

Розглянувши різні підходи до визначення поняття інтуїції та проаналізувавши науково-педагогічну літературу, ми розробили систему оцінки рівня розвитку інтуїції в студентів.

Під час **практичного дослідження рівня розвитку** професійно значущих якостей майбутніх соціальних працівників було проведено вправи на визначення рівня розвитку інтуїції зі студентами магістрами спеціальності 231 «Соціальна робота» ПНПУ ім. К.Д. Ушинського.

Було проведено вправу «Карти». Мета вправи полягає в тому, що учасникам було запропоновано карти, які з одного боку всі одного кольору, а з іншого – діляться на чорні і білі, студентам необхідно було вказати, якого кольору карта з іншого боку, важливим є необхідність не відгадати колір карти, а давати відповідь, спираючись на свої від-

чуття. Вправу було проведено в три етапи, пропонуємо розглянути результати (див. табл. 1).

Таблиця 1

Таблиця результатів визначення рівня розвитку інтуїції у студентів магістрів спеціальності 231 «Соціальна робота» ПНПУ ім. К.Д. Ушинського.

ПІБ	1 частина	2 частина	3 частина
Чорна С.	60 %	60 %	60 %
Лохай О.	63,3 %	51,8 %	56,6 %
Курко Т.	66,6 %	60 %	80 %
Кравченко О.	80 %	60 %	60 %
Джмухадзе О.	60 %	66 %	66 %
Кірку К.	63,3 %	66,6 %	70 %
Петрунжел Є.	43,3 %	53 %	53 %

Після вправи зі студентами було проведено рефлексію, під час якої виявили, що під час проведення першого етапу вправи всі називали колір карти, просто намагаючись вгадати, та можемо спостерігати такі результати: більшість опитуваних назвали правильно від 60 до 66,6 % кольорів, в одного студента був результат вищий за середній – 80 %, а один студент отримав результат, який нижчий за середній – 43,3 % правильних відповідей. Під час другого етапу вправи студенти концентрувалися на відчуттях, які виникають, коли вони дають правильну відповідь. Було зазначено, що в декого з'явилися приємні відчуття внизу живота, у декого потіли руки, дехто відчував лоскіт під колінами. Результати другого етапу показали задовільний рівень від 53 до 66,6 % правильних відповідей.

Проводячи третій етап вправи, студенти повністю оперували своїми відчуттями; коли показана карта викликала в них відчуття, які виникали під час правильної відповіді, вони називали той же колір. Результати цього етапу вправи показали, що в 5 студентів був задовільний рівень – від 53 до 66%, у 2 студентів був достатній рівень – 70–80% правильно вказаних відповідей.

Також для з'ясування рівня розвитку у студентів їхнього шостого відчуття, тобто інтуїції, було запропоновано пройти вправу «Психорадар», мета якої полягала у визначенні точного розташування предмета із заплющеними очима, основується тільки на відчуттях.

Студентам було потрібно добре роздивитися предмет, його колір, розмір і розташування, щоби встановити контакт, після чого досліджувані заплющували очі та крутилися навколо себе три рази, а потім, не розплющуючи очей, вказували, де, на їхню думку, розташований предмет.

Результати вправи визначалися за трьома рівнями: низький, задовільний і достатній. Низький рівень визначається, коли розташування вказано зовсім в іншому напрямі, тобто неправильно, задовільний рівень визначається, коли правильно

зазначено напрям розташування, а достатній рівень визначається, коли передбачено точне місце розташування, відстань, мета знайдена.

Таблиця 2

Таблиця оцінювання рівня розвитку інтуїції за допомогою вправи «Психорадар»

Рівні	Достатній рівень	Задовільний рівень	Низький рівень
Кількість студентів	3	6	11
%	15 %	30 %	55 %

Результати свідчать, що незначна кількість студентів-магістрів були на достатньому рівні (15 %), а переважна більшість на задовільному та низькому (30 %) та (55 %), що говорить про недостатню спроможність студентів спиратися на свої відчуття, а намагатися більш раціонально мислити.

Ще одним етапом дослідження було проведення зі студентами вправи «Світлофор». Вправа є досить простою та цікавою й дає змогу глибше проникнути в себе. Її метою є встановлення інтуїтивного пристрою для виявлення сприятливих для людини впливів.

Як і в дорожнього знака світлофора, зелений колір означає, що перешкод немає, жовтий колір означає, що потрібно бути уважним та обережним, а червоний колір означає стоп – це може бути небезпечно.

Перед студентами ми розмістили світлофор, їхнім завданням було зосередитися на кольорах світлофора та відчуттях, які вони викликають. Після цього студентам ставили запитання, почали з простих запитань. Наприклад:

- Ваше ім'я ...?
- Вам ...років?
- Ви навчаєтеся в ПНПУ ім. К.Д. Ушинського?

Студенти заплющували очі, після чого їм ставили запитання, а розплющивши очі, вони бачили більш виразно один із кольорів. Спочатку все було хаотично й досліджувані не могли виділити один із кольорів, після декількох спроб, коли ми зрозуміли, що відчуття кольорів налагоджено і за правильної відповіді на запитання перед очима «горить» зелений колір, ми перейшли до більш складних запитань:

- Чи відчуваєте Ви прагнення глибше пізнати самого себе, свої творчі здібності?
- Чи замислюєтеся про причини своїх промахів, невдач?
- Чи здатні Ви й далі розв'язувати важке завдання, якщо перші спроби не дали очікуваного результату?

Результати проведеної вправи були досить цікаві, студенти спостерегли, що на запитання, де вони відповідали так, але був внутрішній опір, вони чітко бачили оранжевий або червоний колір світлофора й розуміли, що намагаються «обду-

рити» самих себе. Та було зазначено, що ця методика є дієвою в ситуаціях, коли важко прийняти логічне мислення та буде використовуватися ними в подальшому житті та професійній діяльності.

Після проведення цього комплексу вправ ми отримали багато інсайтів і висновків, було виявлено, що більшість студентів мають низький і задовільний рівень розвитку інтуїтивних здібностей, та навіть за наявності в них так званого шостого чуття вони не вміють і не мають необхідних інструментів, щоб розпізнати свої почуття та використовувати інтуїцію для ухвалення правильного рішення.

Висновки. У процесі аналізу такої професійно значущої якості особистості, як інтуїція, було встановлено, що підвищення розвитку інтуїтивних здібностей є необхідною умовою освітнього процесу та буде можливим у разі створення відповідних умов, що сприяють успішній підготовці майбутніх фахівців до професійної діяльності, а саме: активізації пізнавальної діяльності, прагненню до саморозвитку, розвитку особистісних резервів професійного потенціалу майбутнього фахівця, усвідомленню на рівні переконань власного інди-

відуального потенціалу, переосмисленню наявних професійно значущих якостей і розвитку інших.

Предметом подальших наукових досліджень, як ми вважаємо, є проблеми, пов'язані з виявленням інших професійно значущих якостей майбутніх соціальних працівників, які необхідні та достатні для успішної професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічний тлумачний словник української мови: вебсайт. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення: 03.05.2021).
2. Богданова І.М. Сучасні тенденції становлення та розвитку особистості майбутнього магістра соціально-педагогічної сфери. *Науковий вісник Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2018. Вип. 24 (I том). С. 15–20.
3. Спиноза Б. Сочинения (Избранные произведения) в двух томах. Гос. изд-во политической литературы, 2006. 632 с.
4. Щербак Т.Н. Інтуїція як компонент педагогічної творчості сучасного педагога : зб матеріалів V Міжнар. науч. конф. Москва : Буки-Веди, 2014. С. 273–275.